अष्टाध्यायीस्मरणम् - १

आचार्य-व्याकरणम्

Course Category: Integrated Masters **Schedule of Offering: Semester 1**

Course Credit Structure: 6

- **Lecture : 6 Hours per week**
- **Tutorial : None**

Contact Hours per week: 6 Hours per week

1. प्रस्तावना

साधुशब्दानां निर्वचनाय प्रवृत्तस्य व्याकरणस्य अध्ययने भगवतः पाणिनेः व्याकरणं सर्वमान्यं वर्तते। भगवता पणिनिना अष्टाध्यायी नमके ग्रन्थे उपचतुस्सहस्रसूत्राणि गुम्फितानि । अमीषां सूत्राणां सम्यग्ज्ञानं व्याकरणसमुद्रतरणे उडुपायते। यदि अमूनि सूत्राणि कण्ठस्थानि स्युः तर्हि नूनं वैयाकरणः शब्दप्रपञ्चे जेष्यति । तस्मात् व्याकरणस्य मूलभूतस्य ग्रन्थस्य परिचयः छात्राणां भवतु, ते सूत्राणि कण्ठस्थीकुर्वन्तु इति धिया इयं पाठ्यपरिकल्पना कृता । अधोलिखितस्य पाठ्यस्वरूपस्य कल्पना द्वितीयसत्रस्य सिद्धान्तकौमुद्याः पाठ्यक्रमस्य बोधनाय साहयकं भविष्यति।

Module 1: प्रथमोऽध्यायः – 20 Session

- सूत्रलक्षणम्
- सूत्रभेदाः
- प्रथमः पादः तत्परिचयश्च
- द्वितीयः पादः तत्परिचयश्च
- तृतीयः पादः तत्परिचयश्च
- चतुर्थः पादः तत्परिचयश्च

Module 2: द्वितीयोऽध्यायः – 15 Sessions

- प्रथमः पादः तत्परिचयश्च
- द्वितीयः पादः तत्परिचयश्च
- तृतीयः पादः तत्परिचयश्च
- चतुर्थः पादः तत्परिचयश्च

Module 3: षष्ठोध्यायः – 15 Sessions

- प्रथमः पादः तत्परिचयश्च
- चतुर्थः पादः तत्परिचयश्च

Module 4: सप्तमोऽध्यायः – 20 Sessions

- प्रथमः पादः तत्परिचयश्च
- द्वितीयः पादः तत्परिचयश्च
- तृतीयः पादः तत्परिचयश्च
- चतुर्थः पादः तत्परिचयश्च

Module 5 अष्टमोऽध्यायः – 20 Session

- प्रथमः पादः तत्परिचयश्च
- द्वितीयः पादः तत्परिचयश्च
- तृतीयः पादः तत्परिचयश्च
- चतुर्थः पादः तत्परिचयश्च

पठ्यपुस्तकानि

1. अष्टाध्यायी – पं गोपालदत्तशास्त्री, चौखम्बा संस्कृत प्रतिष्ठान् वाराणसी, २०००
2. अष्टाध्यायी-सूत्रपाठः – प्रो। दीक्षित पुष्पा, संस्कृतभारती ।
3. अष्टाध्यायी लघुपरिचयः – डा। विनायकरजतः

पाठनक्रमः –

अष्टाध्यय्याः कण्ठपाठविधिः वैदिकविधिमनुसरति । अत्र गुरुः सूत्रमुच्चारयति शिष्यः तत् द्विः अनुकरोति । आदौ एकैकं सूत्रमुच्चार्यते । इयं प्रक्रिया सम्पूर्णस्य पादस्य पञ्चवारं भवति । ततः वारमेकं गुरुः पञ्च सूत्राणि उच्चारयति शिष्यश्च तद्विः अनुकरोति । ततः पूर्वोक्तक्रमेण दशानां सूत्राणाम् उच्चारणमनूच्चारणं च । अन्तिमे विंशतेः सूत्राणाम् । ततः शिष्यः स्वाध्यायं कुरुते । स्वाध्यायप्रक्रिया – शिष्यः पाठितस्य पादस्य द्वयोर्द्वयोः सूत्राणां दशवारम् आवृत्तिं करोति । इत्थं पञ्चानां, दशानां, विंशते सम्पूर्णस्य पादस्य च आवृत्तिं करोति । अस्मिन् क्रमे सः सूत्रमेकं शतवारम् उच्चारितवान् भवति ।

परीक्षापद्धतिः –

अमुष्मिन् पत्रे सर्वा अपि परीक्षाः मौखिक्यः एव भविष्यति ।

सत्रार्धपरीक्षा – 30 अङ्काः

सत्रान्तपरीक्षा - 70 अङ्काः